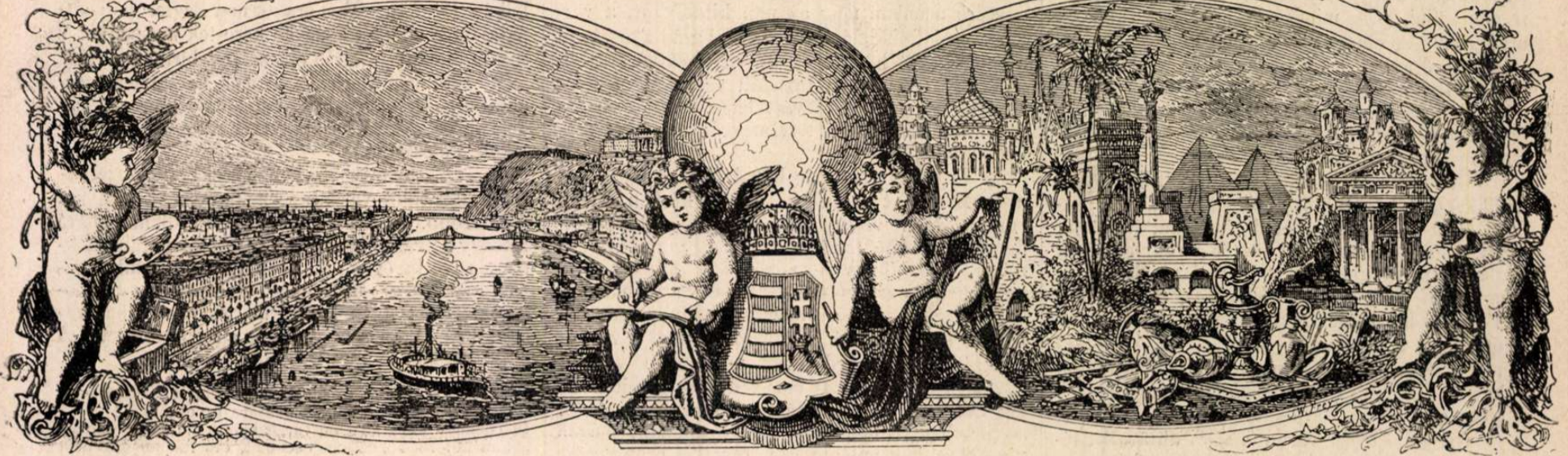

MAGYARORSZÁG ÉS A NAGYVILÁG

23. szám.

Budapest, 1882. június 4.

XIX. évfolyam.

ELŐFIZETÉSI DIJ: Negyedévre 2 frt. Félévre 4 frt. Egész évre 8 frt. — A Pesti Hírlap cz. politikai napilapjal együtt. Negyedévre 5 frt. Félévre 10 frt. Egész évre 20 frt.)

Fülek vára.

Nógrádmegyének északi részén fekszik egy völgykatlanból kiemelkedő magas dombon, bükkös, cserkoszoruzott bérézektől körítve. Hajdani dícsőségéről esonka tornyai és omladozó falai beszélnek.

1264-ben építé a hagyomány szerint egy Fülep nevű juhász, ki egy alkalommal juhait a várdombon legelteté. Jó legelőt találván magá-

nak, kunyhót csinált, hogy pár hetet ott tölthessen. Közelében nem volt viz, hol nyáját meg-itathatta volna, kunyhója körül több helyt kutat kezdett ásni s kutatás közben egy római cseréj-urnát talált 35.000 drb ezüst pénzzel, mely összegnek felét a királyi kincstárba juttatá, a miért IV. Béla nemességgel, a várdombbal és nagy birtokkal ajándékozta meg. Fülep várat épített s saját neve után Fülepnek keresztelé. Később a név Filepre, majd Filekre és végre Fülekre módosult.

Fülek várurát is ott találjuk V. István-nak Ottokár elleni harcaiban. Nagyon kitűntette magát, miért is a király egyik csapatának

alvezérségével bizta meg. Kedves Bubeknek szokta nevezni s Fülep utóbb fel is vette e nevet.

1282. nyarán meghalt. Fia, János szintén részt vett IV. (Kun) László királynak Ottokár fölötti híres győzelmében. A Kun László halálát követő trónvillongások során Róbert Károly Siepottit, Gritellit s még többeket küldött a felvidék megnyerésére. Siepotti Füleken is megfordult Bubeknél: a büszke szép özvegy azonban hallani sem akart V. István unokájáról, míg az Árpádház férjisarja életben van. Siepottit szívélyes magyar vendégszeretettel fogadta, amazoni öltözetben hadi gyakorlatokat tétetett a várórséggel saját vezénylete alatt s az olaszhoz

Hazánk földje: Fülek vára. Szentkirályi Sándor rajzvázlata után Frey J. V.

fordulva, kipirult arezzal mondá: „lásd, mit tud egy magyar nő, most már következtetést vonhatsz férfainkra; biztosítalak, hogy a mig az Árpádház férfiága éi, más nem fog a magyar trónon ülni, — mindezekről tégy tanúságot uradnak.“ Az olasz Bebeknéből Bujákba ment, Rátky Györgyhez szerencsét próbálni, de előzőleg értesíté a történekről Gritellit, azon hozzáadással, menjen el személyesen Bebeknéhez s igyekezzék rábírní őt, ha mellette nem, de elene se legyen Róbert Károlynak.

Gritelliről Bél Mátyás is dicsérőleg emlékezik meg a következő jellemzéssel: „Régi gazdag olasz főnemesi család ivadéka, korának egyik legműveltebb férfa, bátor a vakmerőségig s a férfiszépség mintaképe.“ A vett utasítás nyomán sietett Bebeknéhez. Előzékeny fogadtatásban részesült, később mind gyakoriabbak lettek látogatásai s nemcsak sikerült az özvegyet semlegességre bírnia, hanem 1296. nyarán Bebekné és Gritelli a „holtomiglan-holtodiglan“t is elrebegették Fülel vár-kápolnájában.

Gritelli Fülel váron nagy ujtásokat tétett olasz építészekkel; a várat kétszeres sánczezal vétette körül, a várfalakat felemelté, az egész várat három főrésze osztatta: az első a várat oltalmazó épületeket, a második a mély kősziklába vájt kutat, (állítólag azon a helyen, hol Fülel a kincset találta), nagy viztartót és a lőportornyot, végre a harmadik két osztályt képezett: a felső a várur lakosztálya volt sugár minarett-szerű tornyokkal, az alsó várőrségi lakásokat képezett, melyek alatt foglyok számára mély börtönök voltak. Az egész ugy volt összekötve, hogy mindenik részét külön-külön lehetett védeni az ellenség ellen.

Gritelli házassága által tizenkét magyar vár birtokába jutott s nyíltsága és ügyessége által sikerült neje rokonait s a felvidéki főurak nagyobb részét is megnyernie. Hathatósan pártolta Róbert Károly érdekeit, a hol csak tehette, miért is Róbert Károly által, midőn már a nemzet törvényes királyává lett, 1325. márt. 10-én nádorispáni méltóságra emeltetett. 1335. november 8-án halt meg Visegrádon szélhűdés következtében.

Eltében nagy gondot fordított mostoha fia neveltetésére, a testi képzés mellett a szellemi képzésről sem feledkezvén meg; mint 1320-dik évről kelt levelében Ráskay sógorának írja, mostoha fiának neveltetésénél szem előtt tartja, hogy a „nyers erőnek párosulnia kell a tudományal.“

Özv. Gritelliné (előbb Bebekné) fiával, Ferenczezel Fülel várából végleg elköltözött 1336. június 3-án marmarosmegyei Visk várúba. Fülel vár kormányzósága pedig Petrőczy Györgyre jutott, ki várkapitányi tisztét 1336. június 3-tól 1350. decz. 2-áig viselte.

1351 elején új élet pezsdült Fülel tágas termeiben. Özv. Gritelliné unokája, Ferencz Viskről Fülelre tette által lakását. E fenkölt lelkü magyar főur nagy pártfogója volt a tudományoknak, maga is jártas a szobrászatban és az ötvös-munkákban. Olaszországból művészeket és mesterembereket hívott várúba, kik által Fülelket és kedvencz tartózkodási helyeit, Visk és Huszt várait pazar fényvel rendezteté be. Földbirtokadással igyekezett őket állandó letelepedésre bírni azzal a föltétellel, hogy az általa kijelölt jobbágyokat mesterségökben oktatni fogják s az így elhíntett mag termékeny talajba esett, a dologszerető nép egymással nemes versenyre kelt s csakhamar távol vidéken lakó főurak is igénybe vették műipari tevékenységét.

Bebek Ferencz résztvett Nagy Lajosnak a velencei köztársaság ellen viselt háborúban s életveszélyesen meg is sebesült. 1370 június hóban nádori méltóságra emeltetett, néhány év múlva egy vadászat alkalmával megbetegedett, nádori méltóságáról lemondott s beteges Fülel várúba viteté magát, hol 1380 év őszén meg is halt. Két leánya maradt, Ilona és Antónia. Ez utóbbi Mária királynőnek gyermekkori barátója volt. A Kis Károly híveinek fogságába esett királynét, mint gyümölcsivő paraszt lányka, felkereste, sikerült hozzá jutnia, rábírtá, hogy ruhát cseréljenek, mivel feltűnőleg hasonlítottak egymáshoz s értesíté, hogy férje, Zsigmond hadal készül jönni megszabadítására. Később egy

sipot adott Máriának, hogy a vár keleti oldalán levő kaputól 200 lépésnyire balra sipoljon, a mely jelre öt hű embere fog rejtekéből előjönni s azok Zsigmondhoz viszik biztos álutakon; a csere azonban még az nap kitudódott, a várnagy első felindulásában fel akará akasztatni a nemeskeblü hű leányt, de mégis tanácsosabbnak vélte ez ügyben Horváth várur véleményét kikérni, kit másnapra várt haza. Horváth hazajöttkor értesülvén a történekről, Antóniát szabadon bocsájtá.

Fogsága után pár hóval férjhez ment Balassa Menyhért nádorhoz. Férje később Fülel várúba vonult vissza, hol csendes családi boldogságban tölté napjait neje és gyermekei körében. Fia, János nem törődött az országos ügyekkel, elzárkóztottan élt Fülel várúban, egyedüli élvezete volt a vadászat, mely szenvedélyének kedvtöltéssel áldozhatott, mivel a várhoz tartozó rengeteg erdősegek mindenféle vadban bővelkedtek. Végre is eme kedvencz passiojának lett áldozata. Egy vadászat alkalmával 1445. szeptember hóban két medve támadta meg s viaskodás közben annyira összemarczangolták, hogy mire fegyvervivői a várba szállíták, kiadta lelkét.

1553-ik augusztus havában török uralom alá jutott Fülel is. A vár peczezsatornái és börtönei tisztántartását nyganyis négy fogoly szerezsenyre bizta Jánosi János parancsnok. A várbörtön legalsó helyiségeit amint takaríták, egyik czella-padlónak koczakövébe alig észrevehető módon illesztett gomboeszkára bukkantak, melyre egyikök a kéznél levő tisztító eszközzel nagyot sujtván, nagy robajjal pattant fel egy rejtekajtó. Küllapja 4 koczakövel volt kirakva oly ügyességgel, hogy az ajtó alakja a koczak köváltkáiban tűnt el. Az egyik szerezseny megvizsgálta a rejtek alagutat, melynek kijárata egy béreces erdősegek szikláinak közé vezetett. A kijáratot is rugókon járó kőlap fedte, de ez is oly mesterileg volt készítve, hogy kívülről csakis a titok bírója lett volna képes fölfedezni. Még az éjjel elment kettőjük Hamzsabég szécsényi parancsnokhoz, ki is augusztus 19-én az éjféli órákban 400-ad magával a szerezsenyek vezetése alatt behatolt a rejtekuton a várba. Az őrségi épületek kijáratait elállották, az őrséget esékly ellentállás után lemészárolták s rabszjira vetették. A szerezsenyek boszutól lihege a parancsnoki lakosztályokba törtek, a várkapitányt ágyában megfojtották s még ezzel sem elégedtek meg, hanem felvivék a várfokra a holttestet s onnan ledobták a mélységbe.

1553. szeptember 2-án Juszuf bég, a budai pasa egyik kegyence nevezetett várkapitányt, zsarolásban és kegyetlenségben határt nem ismerő férfa. A várhoz tartozó falakba török bírákat rendelt, kik a népet annyira sanyargatták, hogy sokan sorsuk könnyebbítésé czéljából az Izlamra tértek. Maig is vannak Fülelken és környékén családok, melyeknek ősei török vallásuk voltak. Fülelken és környékén a paraszok némelyikének termete és arczéle, az apró, fekete villogó szemek, sas orr, közép magasságu zömök testalkat, a török faj megannyi szembeötlő sajátyságai. Juszuf összeszedeté az ártatlan fiatal lánykakat a parancsnoksága alatti helységekből s majdnem 38 éven keresztül évente két leányvásárt tartott Fülel várúban. E vásárok nagy hasznára voltak; a szomszéd várakból eljöttek a bégek s elszállították szerencsétlen áldozatait.

1593. november 4-én Pálly és Teuffenbach császári vezérek ostrom alá fogták Fülel várát; a várbelierek derekasan védekeztek, biztatva lévén, hogy Begler bég temesvári parancsnok 18000 emberrel segélyökre jő. November 9-én hevesen ágyuztatá Pálly a vár keleti oldalát, Teuffenbach ellenben figyelő állást foglalt el csapataival, mivel titkos kémei hírül adták neki, hogy Begler bég közeledik.

Fülel előtt két mérföldnyire állott meg seregével 1593. nov. 11-én. Még az nap délutánján hadi tanácsot tartott, melyben Juszuf bég is részt vett a titkos kijárat segélyével.

Másnap megtörtént a csata; rendkívüli heves volt, reggel 7 órától délutáni 3 óráig tartott. Mig Pálly és Teuffenbach Begler bég ellen harcoltak, egyik alvezérök, Koháry Péter, a vá-

rat ostromolta oly hősiessé bátorsággal, hogy már délután egy órakor a várba hatoltak s elkeseredett utczai harcokat vívtak katonái. Juszuf is számtalan sebekből borítva a várpiacra adta ki lelkét. Délután három órakor már Begler bég csapatai is rendetlen futásban kerestek menedéket s sok zsákmány jutott a császáriak birtokába.

1602-ben Bosnyák Tamás nevezetett várparancsnoknak, a híres Vesselényi Ferencz nádor apósa, ki várkapitányi minőségben 30 évig lakott Fülelken.

1632. nyarán már Vesselényi Ferenczezel találkoztunk, mint várparancsnokkal Fülel várúban.

1655. augusztus 5-én III. Ferdinand báró Koháry Istvánt nevezé ki füleki várparancsnoknak. 1664-ik évben I. Leopold hadosztályi parancsnoksággal bizta meg. A Léva alatt táborozó törökök ellen küldetvén, az ütközésben halálát lel. Azon a helyen, hol elesett, a következő feliratu kápolna áll:

Ad Levam dextre Stetanus pugnando Kohári,
Pro patria occubuit Caesare proque Deo!
In conflictu generali cum turcis habito die 19-ma (olvasatlan hó) 1664 hoc loco occubuit, ora itaque procedem requiescat in pace!

1665. elején báró Koháry István fiát, Istvánt nevezé ki I. Leopold Fülel várkapitányává, ugyis mint annak örökös földesurát. Thököli által többször felszólittatván a vár átadására, visszautasítá fényes ígéreiteit, minek folytán ostrom alá fogta Thököli Fülel várát. Két héten keresztül visszaverték támadásait a várbelierek, de két hét elteltével megúván a hasztalan ostromot, elvenult Fülel alól.

1682-ben ujolag megszállta Fülelket, felső-Magyarországot elfoglalván.

Itt egyesült vele Ibrahim budai pasa, ki a szultán nevében a királyság jeleit, a zászlót, kardot és kalpagot nagy ünnepélyességgel adá át neki a sereg előtt. A második heti ostrom után a megrémült polgárság Koháryhoz ment, hogy adná fel a várat tisztességes feltételek alatt, de ez hallani sem akart a feladásról, hanem eltökélé védeni a várat mind halálig. Végre is a szükség törvényt bontott, a polgárság az őrség nagyobb részével egyetértve elesukta Kohárit s Thökölinek feladta Fülelket. — A polgárságot kivonulásakor fosztogatni kezdtek a törökök, hasztalan lépett közbe Thököli, a fosztogatások s ellentállók között harez fejlődött ki, egy Szeredi nevü várkatona látván, hogy a törökök nagy része a várban van, égő kanócczezal a lőportornyba ment s azt a lőpor közé dobá. Pár perc múlva földrengésszerű robajjal romba dőlt a vár nagy része s romjai alatt számtalan török lelte halálát. Nyolcz napig égett a vár. Ekkor tűnt el Fülel Magyarország erődeinek soraiból. A romok még meglehetősen ép állapotban vannak, egyik bástyatornya maig is fenn van. A megye magtárnak használja.

SZENTKIRÁLYI SÁNDOR.

Trézsi asszony.

— Igaz történet. —

Ótt árulta valahol a külső kerepesi-ut egyik pálinkamérese előtt hűsítő itálait, mintha csak azért választotta volna e helyet, hogy kik ott benn felhevültek, azokat ő lehűtse.

De ez csak látszat volt, a mely csal.

Mert Trézsi asszony nem azért hurezolta ki minden áldott nap hajnalhasadtakor azokat a köszvényes talábakat s nem is azért helyezte rájuk azt a minden oldalán kettérepedt fadestkát, erre meg haragtól kipirosodott vasládáját azokkal a porlepte, pókhálós palackokkal, melyek mindegyikén ott ragyogott az a sok „Citronen“, „Himbeer“ s mit én tudom mi mindenféle „saft“ firmája, mint az utzasarkon ügyelgő vörös-sapkás individumok sisakján a „Targonczás Nr. 1“, mondom nem azért fáradozott szegényke ez egész istenség (vagy Jósika szavaival élve „faalkotmány“) kiczipelésével és felállításával, mintha akár másnak, akár magának kedvezni akart volna vele. Egészen más ok birta őt arra

Nem volt benne vállalkozó üzleti szellem, nem érdekből ült melegvizzel töltött jegesládáján álló palackjai mellé, mintha talán néhány garast keresni akart volna, hanem... no ne áruljuk el a titkot, mielőtt sor kerülne rá.